

2 Byrådsvalget

Kilde: Byrådet - Magt og politik i baghaven af Sørensen & Brøholm, Forlaget Columbus 2. udg. 2021

Hver fjerde år er der valg til byråd og regionsråd. Byrådet, som også ofte kaldes kommunalbestyrelsen, er den øverste politiske ledelse i kommunen, mens regionsrådene er den øverste politiske ledelse i regionerne.

Valget afvikles altid den tredje tirsdag i november. I 2021 skal by- og regionsrådsvalgene foregå tirsdag den 16. november.

De valgte medlemmer sidder i en fireårig periode. I modsætning til folketingsmedlemmer opretholder byråds- og regionsrådspolitikere deres mandat i samtlige fire år. Valgperioden starter 1. januar efter valget i november og slutter igen fire år senere 31. december. Efter valget den 16. november 2021 vil de kandidater, som bliver valgt, således sidde i perioden 1. januar 2022 til 31. december 2025.

2.1 Opstilling. Hvordan stiller man op til byrådsvalg?

Valgretsaldere, dvs. hvornår man kan stemme, til byrådsvalg er, ligesom til øvrige valg i Danmark, 18 år. Hvis man har valgret, er man samtidig også valgbar og kan dermed stille op til valg. Valgret og valgbarhed kræver også, at

man har fast bopæl i kommunen. Desuden er der udvidet valgret til byråd, i forhold til folketingsvalg, således at udlændinge med fast bopæl i kommunen kan stemme og stille op, dog med den undtagelse, at udlændinge fra områder uden for EU og Norden skal have haft fast bopæl i Danmark i mindst tre år.

Hvor det til folketingsvalg er vanskeligt at stille op som nyt parti (det kræver underskrifter fra et antal vælgere svarende til, hvad et mandat „kostede“ ved seneste valg. Efter folketingsvalget i 2019 var kravet 20.182 underskrifter), er det relativt nemt at stille op til byrådsvalg. Det kræver 25-150 stillere, afhængigt af kommunens størrelse, hvis man vil opstille for et parti, der ikke er repræsenteret i byrådet i forvejen. Er partiet allerede før valget repræsenteret i byrådet, skal partiet ikke have stillere. En stiller er en person, der skriver under på, at et parti kan anbefales at stemme på. Desuden kræves det, at partiet stiller med en kandidatliste tidligst seks uger før valget og senest fire uger før valget.

Man kan stille op på tre måder: Enten som parti, som lokalliste eller som enkeltperson. Her adskiller byrådsvalg sig væsentligt fra folketings-

■ Når valget nærmer sig, hænges plakater op rundt om i landet. Her ses valgplakater fra København i 2013.

valg. En lokalliste kan for eksempel blive til på baggrund af en særlig lokal mærkesag eller for at tage sig af et bestemt geografisk område. Man kan argumentere for, at det er demokratisk godt, at der findes en mulighed for at stille op uden om de etablerede partier. På den anden side kan det problematiseres, at lokallisterne ikke har et decideret bagland i traditionel forstand, som et parti har. Derved kan man sætte spørgsmålstegn ved lokallisters legitimitet.

I dette afsnit anvender vi betegnelsen *kandidatliste* om partier og lokallister.

I de enkelte partier foregår opstillingen af kandidater ret forskelligt. Der er typisk tre former for valg af kandidater: opstillingsmøde, urafstemning eller udpegning.

Ved et *opstillingsmøde* møder partiets medlemmer op og vælger, hvilke kandidater der kommer på kandidatlisten. Nogle steder stemmer man om placeringen på listen, og andre opstiller kandidaterne i alfabetisk rækkefølge på listen. Venstre, Liberal Alliance og Konservative anvender typisk denne form.

Ved *urafstemning* har alle medlemmer partiet ret til at stemme og være med til at oritere rækkefølgen på listen. Ofte foregår via brev eller elektronisk. De kandidater, der får flest stemmer, kommer til at stå øverst på listen. Socialdemokraterne, SF og Enhedslisten anvender ofte denne form.

Ved *udpegning* er det partiets bestyrelse, der godkender og udpeger kandidaterne. Alternativt indstiller de en liste til endelig godkendelse. Dansk Folkeparti anvender oftest denne form for opstilling.

Modsat til folketingsvalget kan kandidatlisten indgå *valgforbund* for at undgå stemmespild. Typisk indgår man valgforbund med partier, der ikke adskiller sig væsentligt fra egne synspunkter. Formålet med valgforbunde er først og fremmest at undgå stemmespild, hvilket vil være en fordel for politiske modstandere. Kandidatlisten kan kun indgå ét valgforbund. Når et valgforbund er indgået, vil fordelingen af mandater inden for valgforbundet opfattes som én kandidatliste, og mandaterne vil blive fordelt derefter. Det

altså sige, at hvis kandidatliste A får stemmer nok til 4,5 mandat, og kandidatliste B får stemmer nok til 1,5 mandat, vil de ved at indgå et valgforbund samlet kunne få 6 mandater. Alternativet kunne være, at det 6. mandat gik til en politisk modstander på den anden fløj.

På valgdagen kan man sætte sit kryds ved enten en kandidatliste (*listestemme*) eller ved en kandidat på en kandidatliste (*personlig stemme*). De personlige stemmer og listestemmerne udgør tilsammen det samlede antal stemmer, den givne kandidatliste har fået, og de danner grundlag for, hvor mange mandater kandidatlisten får. På den måde kan man sige, at den personlige stemme tæller dobbelt, da man både er med til at bestemme, hvilken liste der får mandaterne, og hvem af kandidaterne der bliver valgt. Hvis man afgiver en listestemme, er man udelukkende med til at påvirke, hvordan mandaterne fordeles mellem kandidatlisterne. Se mere herom i afsnit 2.3.

De personlige stemmer er ofte ret afgørende ved byrådsvalg, da der i de fleste store partier vil være en enkelt stemmesluger, som får de fleste stemmer. Derved bliver de resterende mandater i partiet „ret billige“. For eksempel blev Gert Schmidt valgt til byrådet ved valget i 2017 i Langeland Kommune for SF med blot 22 personlige stemmer, hvilket svarer til 0,3 procent af de afgivne stemmer i kommunen. Han fik blot 3 stemmer mere end den næste på SF's kandidatliste. Det kan altså godt lade sig gøre at blive valgt til byrådet, uden at alle i kommunen kender dig på forhånd.

2.2 Valgkampen

Valgkampen begynder så småt fra starten af det år, hvor byrådsvalget skal foregå, men skydes i de fleste kommuner først for alvor i gang ved den sidste budgetlægning i byrådene i valgåret. Det sker i september/oktober måned.

Her skal budgettet lægges for året efter, og kommunalpolitikere kan på den baggrund håndgribeligt vise, hvilken vej de ønsker at gå. Valgkampens temaer drejer sig ofte om lokale forhold og lokale udfordringer. Ofte vil valg-møder og valgarrangementer i forbindelse med et byrådsvalg være mere fokuseret på konkrete lokale forhold end abstrakte temaer af mere ideologisk karakter.

Målt på stemmeprocenten er interessen for byrådsvalg mindre end til folketingsvalg. En af forklaringerne er, at landspressen af naturlige årsager ikke interesserer sig i samme grad for den enkelte kommune som for landspolitik. Selv om de landsdækkende medier som eksempelvis DR forsøger at sætte fokus på kommunalvalget, så ændrer det ikke ved, at det er vanskeligt at diskutere meget forskellige lokale emner samlet i de landsdækkende medier.

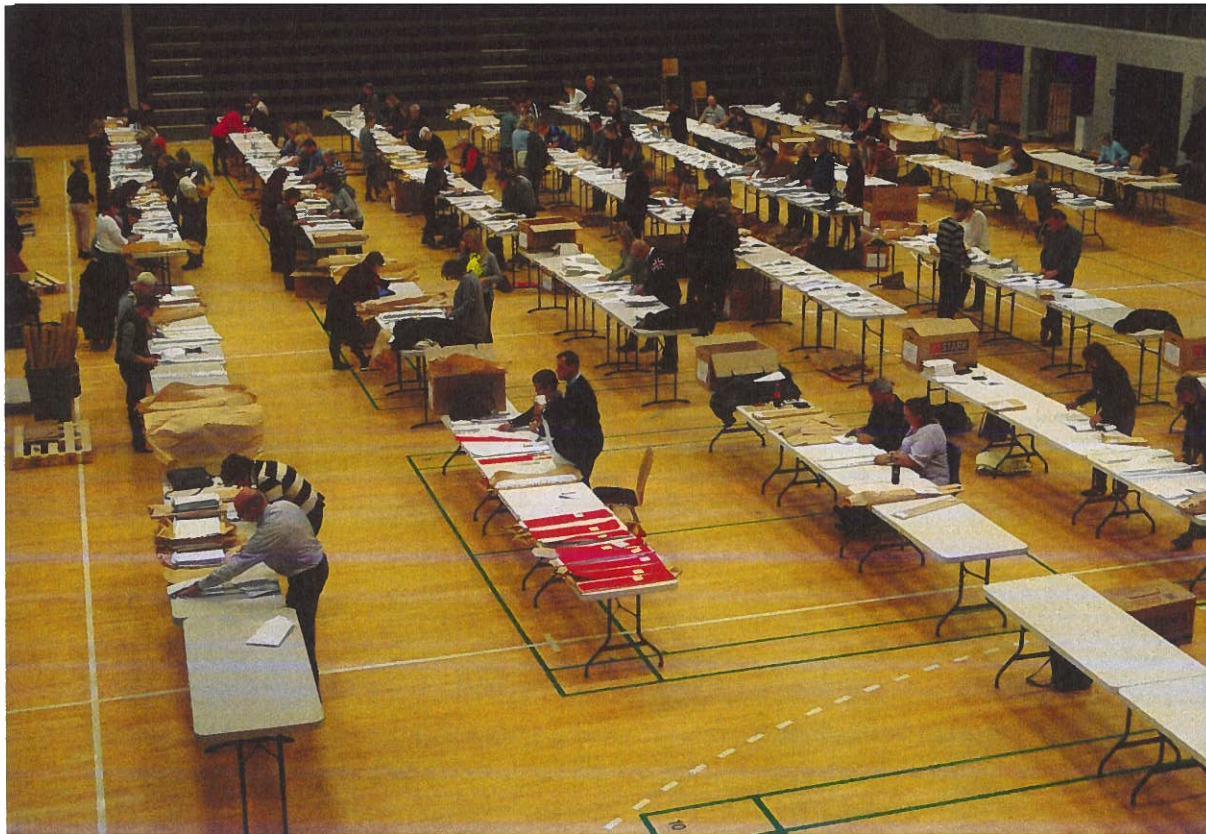
En anden forklaring er den højere grad af konsensus i byrådet. Der er ikke de store konflikter imellem partierne – og det ønsker vælgerne som oftest heller ikke. Og derfor har man heller ikke den store lyst til at deltage i valgarrangementer, da enighed sælger knap så mange billetter som konflikter.

Det er svært at sige præcist, hvilke kampagnetiltag der virker. Men hvis vælgerne ikke har kendskab til dit kandidatur, bliver det selvfølgelig svært at få stemmer på valgdagen.

Klassiske valgkampsværktøjer er plakater, pjecer, læserbreve, hjemmesider, valgmøder, gågade-uddelinger, ”stemme dørklokker”, valg-events og ikke mindst de sociale medier, der spiller en helt central rolle for mange politikeres valgkamp.

2.3 Fordeling af mandater

Når valgstederne lukker klokken 20.00 på valgdagen, skal stemmerne tælles op. Det foregår i to faser. For det første skal stemmerne til hver enkelt kandidatliste fordeles. Hvis kandidat-

■ Der tælles stemmer i Arena Nord, Frederikshavn.

2) lister har indgået valgforbund, lægges valgforbundenes stemmer sammen. Derefter fordeles mandaterne inden for valgforbundet. For det andet afgøres det, hvilke personer fra den enkelte kandidatliste, der får pladserne i byrådet.

Mandaterne bliver fordelt efter den *d'Hondtske metode*. Den d'Hondtske metode er en enkel måde at fordele mandaterne på. Det foregår på den måde, at man dividerer kandidatlistens samlede antal stemmer med divisorerne 1, 2, 3, 4, 5, 6 ... etc., indtil alle mandater i byrådet er fordelt. Hver gang kandidatlisten har fået et mandat, bliver listens stemmetal divideret med den næste divisor. Det kan lyde indviklet, men det er faktisk ret simpelt. Det er dog nemmest at forstå den d'Hondtske metode ved et konkret eksempel, som boks 2.1.

Fordelingen af mandater til kandidaterne på den enkelte kandidatliste afhænger af, hvordan listens kandidater er opstillet. I langt de fleste tilfælde er kandidaterne *sideordnet opstillet* til byrådsvalget. Sideordnet opstilling betyder, at den enkelte kandidats *personlige stemmetal* afgør, om kandidaten får plads i byrådet. Med andre ord betyder placeringen på listen formelt set ikke noget for, hvem der bliver valgt.

Partiet kan også stille op i form af en *partiliste*. I det tilfælde har placeringen på stemmesedlen en stor betydning, da den *øverste placerede på partilisten vil få partistemmerne forlods*. Hvis partiet, der er partilisteopstillet, får mere end et mandat, vil nummer to på listen opnå samme fordel. Det er dog muligt at *sprænge partilisten*. Det gøres ved at opnå et *antal personlige stemmer, der svarer til et mandat*. Det er naturligvis ret usandsynligt, men forekommer i situationer, hvor en kandidat

Boks 2.1. Den d'Hondtske metode og valget i Stevns Kommune

Ved byrådsvalget i 2017 i blev der i Stevns Kommune afgivet 13.023 gyldige stemmer, og der var en stemmeprocent på 72,73. Der var opstillet 11 kandidatlistes til valget, og der er 19 mandater i byrådet. Lad os først se på, hvordan mandaterne ville have fordelt sig uden valgforbund. De tildelte mandater er markeret med en farve, mens det i parentes er angivet, hvilket nummer mandat ud af de 19, som der er tale om. Bemærk, at divisor 1 er det samme som partiets valgresultat. (I tabel 2.7. kan du se, hvilke partier/lister, som bogstaverne dækker over).

Tabel 2.1. Fordeling af mandater i Stevns Byråd på listerne, hvis der ikke var indgået valgforbund. Byrådsvalg 2017

Divisor	A	B	C	F	I	L	N	O	V	Ø	Betina Baden
1	3560 (1)	767 (14)	1195 (7)	341	335	235	1619 (4)	1563 (5)	2535 (2)	808 (12)	65
2	1780 (3)	384	598 (17)	171	168	118	810 (11)	782 (13)	1268 (6)	404	33
3	1187 (8)	256	398	114	112	78	540 (19)	521	845 (10)	269	22
4	890 (9)	192	299	85	84	59	405	391	634 (16)	202	16
5	712 (15)	153	239	68	67	47	324	313	507	162	13
6	593 (18)	128	199	57	56	39	270	261	423	135	11
7	509	110	171	49	48	34	231	223	362	115	9
8	445	96	149	43	42	29	202	195	317	101	8
Antal mandater	6	1	2				3	2	4	1	

Tabel 2.2. Fordeling af mandater i Stevns Kommune – med valgforbund

Divisor	Valgforbund 1 (A + B)	Valgforbund 2 (C + I)	Valgforbund 3 (F + Ø)	Valgforbund 4 (L + V)	N	O
1	4327 (1)	1530 (6)	1149 (9)	2770 (2)	1619 (4)	1563 (5)
2	2164 (3)	765 (15)	575 (19)	1385 (8)	810 (13)	782 (14)
3	1442 (7)	510	383	923 (11)	540	521
4	1082 (10)	383	287	693 (17)	405	391
5	865 (12)	306	230	554	324	313
6	721 (16)	255	192	462	270	261
7	618 (18)	219	164	396	231	223
8	541	191	144	346	202	195
Antal mandater	1	2	2	4	2	2

>>

De 19 mandater blev altså fordelt som gengivet ovenfor. Rækkefølgen for tildeling af mandater er angivet i parentes. Listen "Betina Baden" har kun fået 65 stemmer og indgår ikke i et valgforbund. Den liste indgår ikke i denne udregning, da det lave stemmetal gør, at den ikke kommer i betragtning til et mandat.

I tabel 2.3 til og med tabel 2.6 ser vi nærmere på, hvordan mandaterne fordeles mellem listerne i de fire valgforbund.

Som det fremgår af tabel 2.7, havde valgforbundene indflydelse på fordelingen af mandater i byrådet. Der flyttes således et mandat fra Nyt Stevns (N) til Enhedslisten (Ø). Enhedslisten var i valgforbund med SF (F) og dermed "fik" de stemmer, der ellers ville være gået tabt, da SF ikke fik stemmer nok til et mandat. Omvendt var det dyrt for Nyt Stevns, da de mistede et mandat ved ikke at være i valgforbund med andre lister. Hvis Nyt Stevns og Dansk Folkeparti (O) for eksempel havde været i valgforbund sammen, ville Enhedslisten ikke have fået et ekstra mandat.

Tabel 2.3. Fordeling af mandater internt i valgforbundene – valgforbund 1

Valgforbund 1 (7 mandater)		
Divisor	A	B
1	3560 (1)	767 (7)
2	1780 (2)	384
3	1187 (3)	256
4	890 (4)	192
5	712 (5)	153
6	593 (6)	128
7	509	110
8	445	96
Antal mandater	6	1

Tabel 2.4. Fordeling af mandaterne internt i valgforbundene – valgforbund 2

Valgforbund 2 (2 mandater)		
Divisor	C	I
1	1195 (1)	335
2	598 (2)	168
3	398	112
4	299	84
Antal mandater	2	0

Tabel 2.5. Fordeling af mandater internt i valgforbundene – valgforbund 3

Valgforbund 3 (2 mandater)		
Divisor	F	Ø
1	341	808 (1)
2	171	404 (2)
3	114	269
Antal mandater	0	2

Tabel 2.6. Fordeling af mandater internt i valgforbundene – valgforbund 4

Valgforbund 4 (4 mandater)		
Divisor	L	V
1	235	2535 (1)
2	118	1268 (2)
3	78	845 (3)
4	59	634 (4)
5	47	507
I alt		4

>>

Tabel 2.7. Sammenligning af mandatfordeling med og uden valgforbund

	Uden valgforbund	Med valgforbund
A - Socialdemokratiet	6	6
B - Radikale Venstre	1	1
C - Konservative Folkeparti	2	2
F - SF	0	0
I - Liberal Alliance	0	0
L - Borgerlisten Stevns	0	0
N - Nyt Stevns	3	2
O - Dansk Folkeparti	2	2
V - Venstre	4	4
Ø - Enhedslisten	1	2
Betina Baden	0	0

længere nede på partilisten er mere populær i vælgerens øjne end i partiets.

Partiliste blev især brugt i en tid, hvor man mente, at partiet skulle have stor indflydelse på, hvem der skulle sidde i byrådet. Da placeringen på partilisten er bestemt af partiforeningen, får partiforeningen ekstra magt, i og med at partiet afgør, hvem der skal stå først på listen. De sidste partier, der har sværget til partiliste, har været partier placeret på venstrefløj. For eksempel opstillede SF, Enhedslisten og Alternativet i Roskilde Kommune på partiliste ved valget i 2017, men det gjorde Kristendemokraterne dog også – selv om de kun havde opstillet én kandidat.

Partilisteopstilling er blevet kritiseret for at favorisere veteranerne inden for partiet, og de er på den måde en teknisk stopklods for, at nye – unge – kandidater vil forsøge at få foden indenfor i byrådet. Omvendt kan partilisten netop give nye kandidater muligheden ved at placere dem øverst.

Sideordnet opstilling er den mest anvendte form for opstilling, da den af mange anses for at være mest demokratisk. Omvendt kan man sige, at partilisten styrker partiernes indflydelse på, hvem der bliver valgt til byrådet. Partierne spiller en væsentlig rolle i den politiske struktur i Danmark – både lokalt og nationalt. Alliance slås alle partier med en medlemstilbagegang, som har stået på siden anden verdenskrig. Derfor ville en øget brug af partiliste muligvis kunne være med til at sikre partiernes indflydelse og måske på den baggrund revitalisere partierne som et vigtigt element i det danske politiske system. Det er dog ikke den udvikling, der ses i øjeblikket, hvor der i stigende grad er fokus på den enkelte politikers personlighed og fremtoning – ikke mindst i medierne. Og netop at fokus er flyttet fra partiet og partiets grundlæggende politik til den enkelte politiker, vil nok sikre, at den sideordnede opstillingsform forbliver den mest anvendte.

Boks 2.2. Sideordnet opstilling versus partiliste

Sideordnet opstilling

Ved sideordnet opstilling fordeles mandaterne efter, hvor mange personlige stemmer kandidaterne har fået. Den eller de kandidater med flest stemmer får mandatet. Det betyder også, at spidskandidaten ikke nødvendigvis bliver valgt, jævnfør tabel 2.8.

Lokallisten "Bornholmerlisten" fik ét mandat til valget i 2017, og som det fremgår, gik mandatet ikke til nummer et på listen, Carl Løwe Ilsøe, men derimod til nummer to, Kirstine van Sabben, som fik flere personlige stemmer.

Tabel 2.8. Stemmetal Bornholmerlisten i Bornholm Kommune 2017

Nr. på listen	Kandidat	Personlige stemmer
1	Carl Løwe Ilsøe	596
2	Kirstine van Sabben	624
3	Lisbeth Riemann	46
4	Kim Eg Thygesen	10
5	Niels Henriksen	9

Partiliste

Enhedslisten opstillede ved valget i Roskilde Kommune på partiliste, dvs. at partiet havde prioriteret, hvilken rækkefølge de ønskede kandidaterne valgt i. Ved partiliste udregnes først partiets fordelingstal, som fremkommer ved:

$(\text{Personlige stemmer} + \text{listestemmer}) / (\text{antal mandater} + 1) = \text{fordelingstal}$

Tallet forhøjes til nærmeste hele tal.

Enhedslisten fik 3.560 personlige og listestemmer samt 1 mandat. Derved kan vi udregne fordelingstallet:

$$3560/2 = 1.780$$

Listestemmerne fordeles fra kandidat nr. 1 og ned, indtil der ikke er flere listestemmer. De kandidater, der når fordelingstallet, er valgt.

Tabel 2.9. Enhedslistens valg i Roskilde Kommune 2017 (uddrag)

Nr. på listen	Kandidat	Personlige stemmer	Tillagte listestemmer	Stemmer i alt	Valgt ved partiliste	Valgt ved sideordnet
1	Henrik Stougaard	380	1283	1663	X	
2	Susanne Lysholm Jensen	327	0	327		
3	Anna Bondo Nielsen	738	0	738		X
4	Jonas Paludan	332	0	332		
Personlige stemmer på øvrige kandidater		500	0			
Listestemmer		1283	1283			
Stemmer i alt		3560				

>>

Som det fremgår af tabel 2.9, så fik kandidat nr. 3 på listen, Anna Bondo Nielsen, næsten dobbelt så mange personlige stemmer som nr. 1 på listen, Henrik Stougaard. Men fordi Stougaard fik alle listestemmerne, så havde han sammenlagt flest stemmer og fik mandatet. Bemærk, at der ikke var listestemmer nok til, at Henrik Stougaard nåede fordelingstallet på 1780, idet han samlet kun fik 1663 stemmer. Hvis han havde nået fordelingstallet, ville de resterende listestemmer først have gået til Susanne Lysholm Jensen, og dermed ville der fortsat have været lang vej for Anna Bondo Nielsen til at opnå mandatet.

Opgaver til kapitel 2

1. Undersøg, hvilke partier og lokallister der stiller op til det kommende byrådsvalg i din kommune.
2. Del jer i grupper, og vælg et parti i hver gruppe. Udarbejd en kampagneplan for den sidste uge inden valget for dit parti/liste. Overvej, hvilke målgrupper du vil have fat i, og hvordan du vil nå dem. Overvej også, hvilke budskaber – politiske mærkesager – der er vigtige at slå på. Overvej også, hvordan du kan komme i medierne?
3. Udarbejd en valgbrochure for et helt nyt parti, der kunne opstille til byrådsvalget i din kommune. Du bestemmer selv, hvilke holdninger, hvilket slogan og hvilken strategi partiet skal have.
4. Undersøg med den d'Hondtske metode, hvordan mandaterne blev fordelt i din kommune. Husk at tage højde for valgforbund. Hvor mange stemmer skal flytte sig, hvis der skal komme en ny borgmester? Er det sandsynligt?
5. Undersøg ved hjælp af <http://www.kmdvalg.dk>, hvem der kom ind i din kommune med færrest personlige stemmer ved byrådsvalget i 2017. (Hint: Det er ofte i de store partier med mange mandater, at vedkommende skal findes).
6. Du vil opstille en lokaliste sammen med din sidekammerat. Opstiller I sideordnet eller på partiliste? Oplister argumenter for og imod, og find gerne selv på flere gode argumenter.